

De la llengua inicial a la llengua d'identificació a Catalunya: qui adopta el català i qui se n'allunya

*From initial language to identification language in Catalonia:
Who adopts Catalan and who moves away from it*

Albert FABÀ PRATS* i Joaquim TORRES-PLA**

* Societat Catalana de Sociolingüística. Institut d'Estudis Catalans

** Societat Catalana de Sociolingüística. Xarxa CRUSCAT. Institut d'Estudis Catalans

Data de recepció: 17 d'abril de 2019

Data d'acceptació: 29 de maig de 2019

RESUM

Aquest article analitza els usos lingüístics i les característiques principals dels dos grups on es produeixen canvis en passar de la llengua inicial a la llengua d'identificació (avenç del català i retrocés del català). Alhora, contrasta aquests usos lingüístics amb els de dos grups més: els homolingües en català (aquells que tenen el català com a llengua inicial i d'identificació) i els homolingües en castellà. S'estableixen una sèrie d'hipòtesis que, molt majoritàriament, es veuen confirmades, encara que amb alguns matisos.

PARAULES CLAU: avenç del català, retrocés del català, usos lingüístics, llengua inicial, llengua d'identificació, llengua inicial de la parella, origen geogràfic familiar.

ABSTRACT

This paper looks at the linguistic uses and the principal characteristics of the two groups in which changes occur on moving from the initial language to the identification language (advance of Catalan and regression of Catalan). It also compares these linguistic uses with those of two other groups: the Catalan-speaking homolinguals (who have Catalan as both their initial language and identification language) and the Spanish-speaking homolinguals. A set of hypotheses are established, which are confirmed in their great majority albeit with certain nuances.

KEYWORDS: advance of Catalan, regression of Catalan, linguistic uses, initial language, identification language, initial language of the couple, family geographical origin.

1. INTRODUCCIÓ

L'evolució demolingüística de la llengua catalana a Catalunya durant els últims cent anys es caracteritza sobretot per tres elements: *a)* la situació de minorització a què s'ha vist sotmesa la llengua, amb intensitats diferents segons les èpoques; *b)* l'existència de grans immigracions d'origen divers, i *c)* la persistència del català com a llengua viva, emprada per amplis contingents de població, però amb fortes divergències en els percentatges d'ús en el temps i en l'espai.

Pel que fa a la situació de minorització, es tracta del fet que el català s'ha trobat i es troba a Catalunya en inferioritat de condicions quant a reconeixement oficial i institucional. D'una banda, perquè durant més de la meitat del període esmentat no ha tingut cap reconeixement d'aquest tipus, i, de l'altra, perquè, quan l'ha tingut d'alguna manera, com ara mateix, el català ha continuat trobant-se en inferioritat de condicions respecte al castellà, a causa sobretot de l'actitud i la pràctica molt decantades cap a aquesta darrera llengua de tots els òrgans de l'Administració central.

En relació amb les immigracions, cal dir que Catalunya ha estat, en els darrers cent anys, un territori amb una natalitat baixa i amb un creixement econòmic apreciable en períodes diferents, la qual cosa ha comportat que s'hi produïssin grans immigracions; en especial, dues, clarament superiors —cadascuna d'elles— al milió de persones. Són, d'una banda, la provinent de les terres castellanoparlants de l'Estat espanyol, que tingué lloc al voltant de la dècada dels anys seixanta del segle passat, i, de l'altra, la provinent de diversos indrets d'arreu del món, esdevinguda en la primera dècada del segle actual. Ambdós fets migratoris han produït inevitablement canvis demolingüístics de gran magnitud en el territori (Torres-Pla, 2009; Farré *et al.*, 2018).

Malgrat aquestes circumstàncies clarament perjudicials per a la presència social de la llengua catalana, avui el català continua sent a Catalunya una llengua viva, que pot parlar una gran majoria de la població, i que és emprada àmpliament en la vida social, encara que amb intensitats diferents segons les comarques i barris. El motiu d'aquest manteniment de la llengua es pot resumir dient que té un alt valor social; és a dir, les valoracions i les emocions relatives al català compartides per una gran part de la població fan que la tria lingüística es decanti prioritàriament cap a aquesta llengua en algunes decisions clau, com ara l'elecció de la llengua amb els fills (Torres-Pla, 2018).

Tot plegat ha fet que actualment Catalunya sigui una societat lingüísticament complexa. Un dels aspectes d'aquesta complexitat és que una part de la població d'origen lingüístic no català tendeix a adoptar aquesta llengua, mentre que una part dels d'origen lingüístic català tendeix a allunyar-se'n, encara que el pes demogràfic dels uns i els altres no sigui equivalent. En el present article analitzarem les característiques d'aquests dos sectors de població, i mirarem de trobar els factors que expliquen aquestes dinàmiques.

Les dades necessàries per efectuar l'estudi s'han extret de l'última enquesta sociolingüística de Catalunya de la qual tenim informació en el moment d'escriure aquestes

ratlles,¹ que és l'enquesta de la sèrie EULP (enquesta d'usos lingüístics de la població) de Catalunya efectuada el 2013 (Direcció General de Política Lingüística, 2018).

Les variables principals que hem emprat en l'anàlisi són la llengua inicial i la llengua d'identificació, tal com indica el títol de l'article. La llengua inicial és la primera parlada, bàsicament, la utilitzada a la llar en la qual va néixer el subjecte; per tant, ens informa sobre l'inici de la trajectòria lingüística de la persona. La llengua d'identificació, que respon a la pregunta *quina és la seva llengua?*, mostra principalment la identitat lingüística individual, és a dir, la llengua que la persona sent emocionalment com la pròpia, en el moment de fer l'enquesta. La comparació de la llengua inicial —la primera parlada— amb la que el subjecte considera la seva llengua en el moment de recollir les dades mostra si hi ha hagut o no canvi de llengua de referència individual durant la vida de les persones.

Per analitzar la qüestió plantejada, ens hem fixat dos objectius, que desgranem a continuació.

El primer objectiu és contrastar els usos lingüístics dels quatre grups de població següents:

— Els catalanoparlants inicials que mantenen el català com a llengua d'identificació (*homolingües en català*).

— Els que adopten altres llengües com a llengua d'identificació partint del català —sol o compartit— com a llengua inicial (*retrocés del català*).

— Els castellanoparlants inicials que mantenen el castellà com a llengua d'identificació (*homolingües en castellà*).

— Els que adopten el català (de manera exclusiva o compartida) com a llengua d'identificació partint d'altres situacions pel que fa a la llengua inicial (*avenç del català*).

El segon objectiu del treball és cercar, més enllà dels usos lingüístics, les característiques dels dos grups de la llista anterior que comporten canvi; és a dir, el dels que avancen cap al català, d'una banda, i el dels que se n'allunyen, de l'altra. Presentarem el volum de cadascun d'aquests grups, i buscarem els factors rellevants que han de permetre delimitar els sectors de població als quals corresponen, mirant de trobar les característiques d'ambdós processos de canvi.

Així, en aquest article, en primer lloc establirem cinc hipòtesis de treball; després mostrarem els instruments metodològics que farem servir per mirar de verificar-les; posteriorment durem a terme aquesta anàlisi mitjançant les dades de la font de referència esmentada, i, finalment, arribarem a unes conclusions.

2. HIPÒTESIS

Les hipòtesis que mirarem de verificar són les que segueixen.

— *Hipòtesi A.* Els qui s'apropen al català tenen un ús d'aquesta llengua superior al dels homolingües en castellà i inferior al dels homolingües en català.

---

1. L'abril del 2019.

— *Hipòtesi B.* Els qui s'apropen al català tenen un ús d'aquesta llengua superior al dels que se n'allunyen.

— *Hipòtesi C.* Les variables que més informació ens donen sobre qui avança cap al català i qui se n'allunya són l'origen geogràfic familiar² i la llengua inicial de la parella.

— *Hipòtesi D.* El sector social on més avança el català en l'aspecte estudiat és el dels fills dels arribats amb la immigració peninsular produïda al voltant dels anys seixanta del segle passat.

— *Hipòtesi E.* En tots els subgrups corresponents a les categories de les dues variables esmentades són més els que avancen cap al català que els que se n'allunyen.

3. CONSTRUCCIÓ DELS INSTRUMENTS PER A L'ANÀLISI

Es tracta de mesurar l'avenç i el retrocés del català mitjançant la comparació entre la llengua inicial i la llengua d'identificació de les persones, la qual cosa ens mostrarà fins a quin punt hi ha hagut canvi lingüístic durant la vida dels adults residents al territori, i quines són les característiques d'aquest canvi. A Catalunya, sempre hi ha hagut un avenç percentual net del català quan passem de la llengua inicial a la d'identificació, tal com s'ha posat de manifest a partir de les diverses enquestes sociolingüístiques i, en concret, en un estudi de les dades de l'enquesta que emprem aquí, efectuat per Rosselló (2018). En l'estudi es quantifica l'avenç del català en aquest aspecte en unes 750.000 persones i el seu retrocés, en unes 145.000, xifres que coincideixen bàsicament amb els nostres càlculs. En el present article, partint d'aquestes informacions, aprofundirem en l'anàlisi del procés de canvi esmentat, per a la qual cosa emprarem la metodologia que expliquem seguidament.

En primer lloc, presentem, tant en el cas del grup dels que avancen cap al català com en el dels que canvien en sentit contrari, els diferents subgrups que els componen des del punt de vista de la relació entre la llengua inicial i la d'identificació.³ Els mostrem en els gràfics 1 i 2.

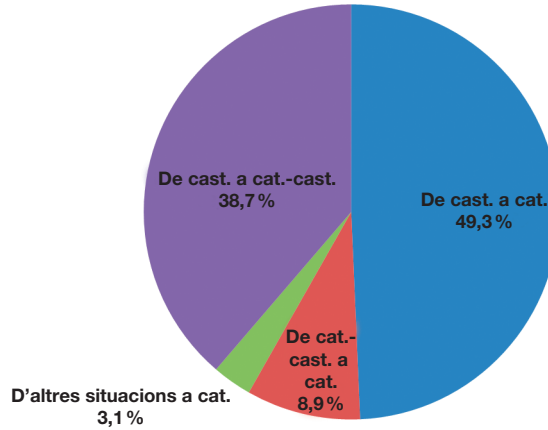
Si ens fixem en el gràfic 1, hi trobem algunes informacions interessants. Una d'elles és que la gran majoria, quasi el 90%, dels que avancen cap al català, tenen com a llengua inicial única el castellà. Una altra és que els que provenen d'altres llengües, que formen la quasi totalitat del grup *altres situacions*, només són el 3% dels que avancen, quan aquest grup representa el 10,7% sobre el total de la població adulta, tal com indica el gràfic 3. Aquestes dades mostren que l'avenç del català prové sobretot dels castellanoparlants inicials i, proporcionalment, molt poc dels parlants inicials d'altres

2. L'origen geogràfic familiar és una variable que té en compte el lloc de naixement de l'enquestat i dels seus progenitors, de manera que defineix el grau d'arrelament al territori.

3. Aquesta construcció del grup dels que avancen i del grup dels que retrocedeixen està basada en una variable elaborada per Fabà (2011: 66) a partir de l'enquesta d'usos lingüístics de la població 2008 (EULP 2008).

GRÀFIC 1

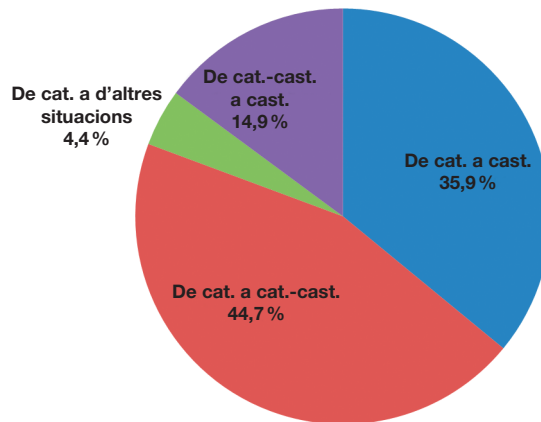
Població de Catalunya de quinze anys, o més, que canvia cap al català quan passa de la llengua inicial a la d'identificació. Contribució percentual de les diverses formes d'avenç del català (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013 (EULP 2013).

GRÀFIC 2

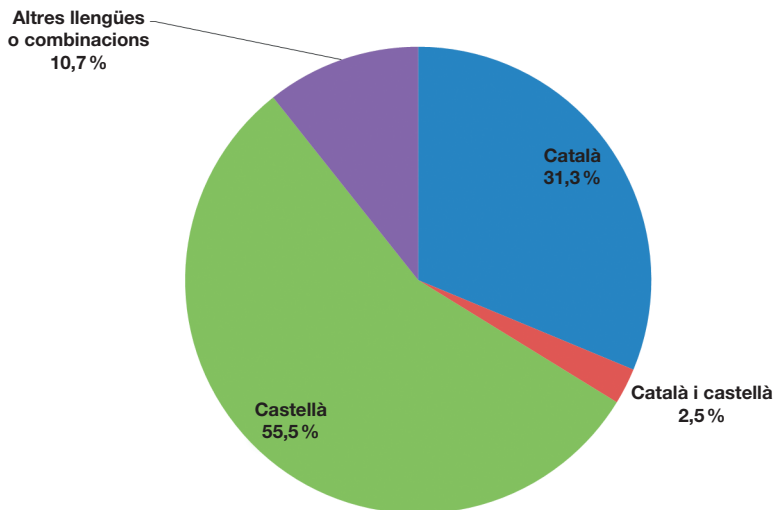
Població de Catalunya de quinze anys, o més, que s'allunya del català quan passa de la llengua inicial a la d'identificació. Contribució percentual de les diverses formes de retrocés del català (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

GRÀFIC 3

Llengua inicial de la població de Catalunya de quinze anys o més (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

llengües, de la mateixa manera que ha aparegut en diversos estudis anteriors —per exemple, en el treball esmentat de Rosselló (2018: 86) i en Fabà (2011). El gràfic 1 també ens mostra que contribueixen a l'avenç del català de manera apreciable els que tenen el *català-castellà* com a llengua inicial, ja que la seva contribució a l'avenç és del 9 %, mentre que el percentatge que els correspon en la població total és del 2,5 % (gràfic 3).

A partir de la delimitació del grup dels que avancen i del grup dels que retrocedeixen, analitzarem el procés de canvi que s'hi ha produït, de dues maneres. D'una banda, estudiarem l'ús del català de diferents grups rellevants i, de l'altra, analitzarem la incidència que tenen diverses variables en els processos estudiats, a fi de trobar les característiques que els expliquen.

Pel que fa a l'anàlisi de l'ús lingüístic, procedirem de la manera que segueix. De les diverses variables que podríem considerar per analitzar l'ús lingüístic, hem optat per triar-ne una de caràcter sintètic —el percentatge d'ús del català— i unes altres que es refereixen a l'ús en determinades funcions socials.

De les dues preguntes que, aparentment, ens podrien proporcionar una informació de caràcter sintètic sobre l'ús del català —la llengua habitual i el percentatge d'ús del català— hem triat la segona, per les mateixes raons que diversos autors ja van desenvolupar àmpliament en diferents anàlisis (Vila, 2009; Fabà, 2011). Tal com es deia en el primer dels articles esmentats, «si s'examinen les respostes relatives a la llengua d'identificació, a l'ús lingüístic en general i a la llengua habitual, resulta que aquesta darrera és més ambigua que les altres dues, ja que informa tant de l'ús com de la identitat lingüística». L'autor d'aquests mots conclouia que «per tant, hem decidit no fer servir en aquest estudi els resultats de la llengua habitual». Seguim, doncs, aquestes

recomanacions. Sí que emprarem el percentatge d'ús del català, utilitzant els seus valors mitjans, atès que, en aquest cas, ens interessa tenir un índex sintètic.

Per complementar aquest índex, també ens fixarem en els valors de sis preguntes de caràcter sectorial; tres estan relacionades amb un ús lingüístic privat, no vinculat amb agents d'alguna organització, i tres més sí que ho estan. Es tracta, en el primer cas, de l'ús amb els amics, amb la parella actual o anterior i amb el primer fill (si es tenen fills). I en el segon cas, de l'ús als grans magatzems, al petit comerç i a l'Administració local.

Per sintetitzar aquestes dades i presentar-les d'una manera coherent amb el percentatge d'ús del català, les hem transformat en índexs sectorials d'ús del català. Hem emprat una ponderació molt semblant a la d'Ofercat. A *només en català* li hem atorgat un valor 1; a *més català que en castellà*, un valor de 0,75; a *igual en català i en castellà*, 0,5; a *més en castellà que en català*, 0,25; a altres casos anàlegs, la puntuació que correspongui, i, finalment, a tots aquells casos on no hi havia català, un valor 0. El resultat és un índex d'ús del català en cada situació.

4. ANÀLISI

4.1. *Els usos lingüístics*

4.1.1. Volum dels quatre grups que es tindran en compte

Tal com mostra el gràfic 4,⁴ els dos grups més nombrosos dels presentats són els dels mantenidors. Predominen els homolingües en castellà (castellanoparlants inicials que també consideren el castellà com la seva llengua), amb un 44,9 % del total. Segueixen els homolingües en català (catalanoparlants inicials que també mantenen el català com a llengua d'identificació), amb un 29,2 %. Els dos col·lectius on es produeixen canvis entre la llengua inicial i la d'identificació són minoritaris. És més gran el dels que avancen cap al català, amb un 12,1 %, però també n'hi ha que retrocedeixen, amb un 2,4 %.

4.1.2. Ús sintètic del català

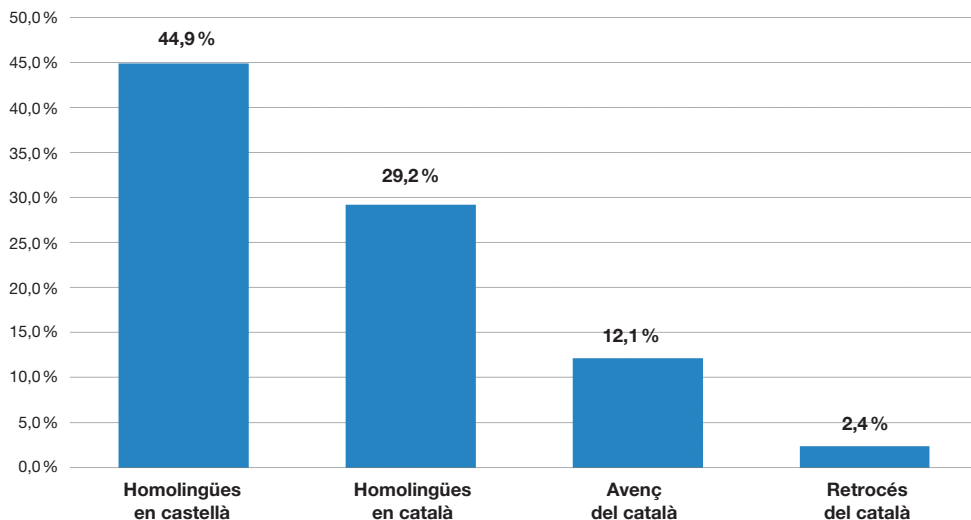
Hem agrupat els quatre grups que analitzem en dos blocs, atès que cada bloc ajunta individus que parteixen bàsicament de la mateixa llengua inicial, però, pel que sigui, l'han canviada si pertanyen als grups del retrocés o de l'avenç. Els canvis en els percentatges d'ús del català de cada bloc ens mostren la influència d'aquesta mutació entre la llengua inicial i la d'identificació (gràfic 5).

---

4. Els quatre grups presents en el gràfic no sumen el 100 %; per assolir-lo, hi falten els que mantenen altres llengües i diversos subgrups més reduïts.

GRÀFIC 4

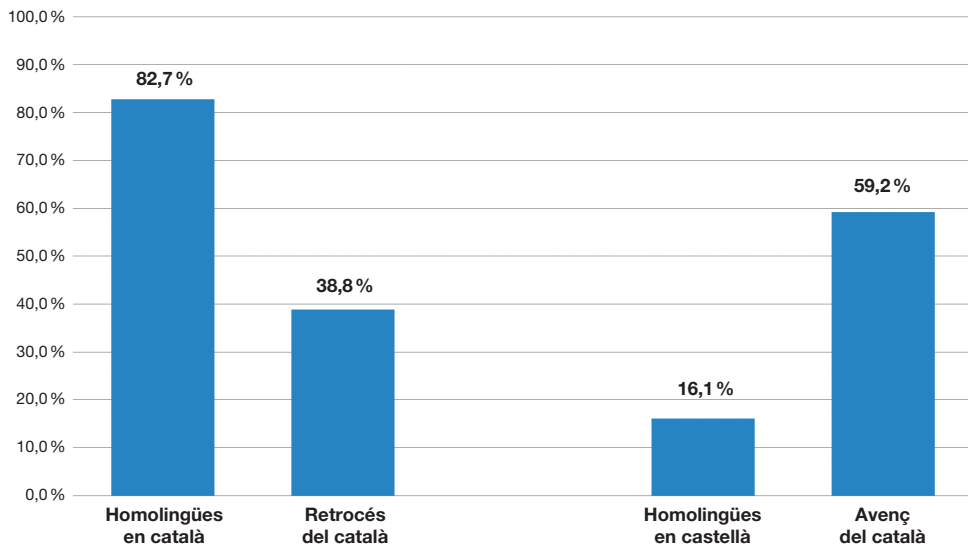
Homolingües, els que s'acosten al català i els que se n'allunyen, quan es passa de la llengua inicial a la d'identificació. Percentatges sobre la població de Catalunya de quinze anys o més (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

GRÀFIC 5

Població de Catalunya de quinze anys o més. Percentatge de l'ús del català de quatre grups definits per la relació entre la llengua inicial i la d'identificació (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

D'aquesta manera, entre els homolingües en català i aquells que s'allunyen de la llengua, es produeix un ampli retrocés en l'ús del català, concretament, de gairebé quaranta-quatre punts. Per dir-ho altrament, l'orientació identitària que els allunya del català no és un fet exclusivament simbòlic, sinó que té conseqüències pregones en l'ús. Òbviament, a aquestes altures no sabem què és primer, si l'ou o la gallina. És a dir, si s'ha produït en primer lloc el canvi cap a una llengua d'identificació que no sigui exclusivament el català, o bé si el que s'ha produït abans ha estat la minva en l'ús d'aquesta llengua. O tots dos processos alhora.

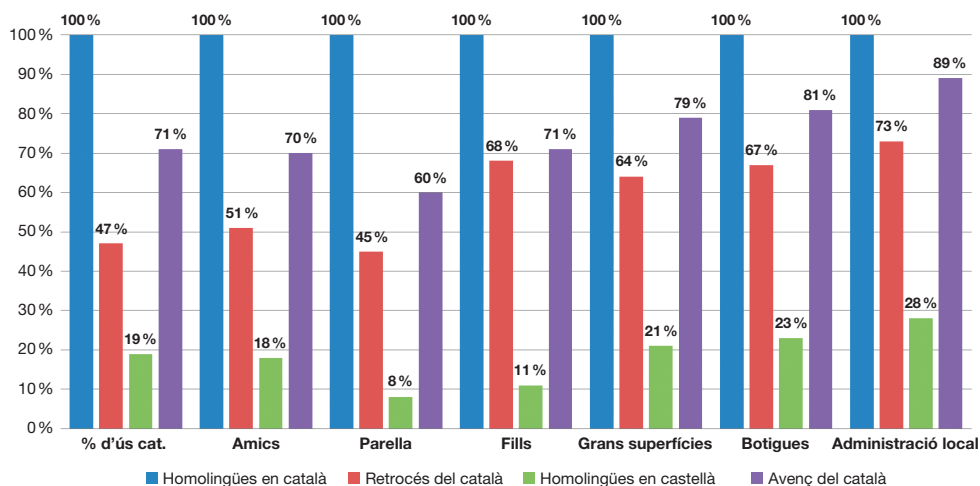
Podríem fer la mateixa reflexió respecte al segon bloc. Els homolingües en castellà tenen un ús del català molt feble, d'un 16,1 %. Però els que s'apropen al català, des del punt de vista identitàri, incrementen notablement el seu ús, també en una proporció semblant al cas anterior, de quaranta-tres punts percentuals.

La prelació, quant a l'ús del català, dels quatre grups és la següent: el percentatge més alt és el dels homolingües en català, amb un 82,7 %; segueix els que avancen cap aquesta llengua, amb un 59,2 %; els tercers, ja més lluny, són els que s'allunyen del català com a llengua inicial, amb un 38,8 %, i tanquen la classificació els homolingües en castellà, amb un migrat 16,1 %.

Mirant-ho d'una altra manera (eficaç per comparar aquestes xifres amb les que vindran després), com ens mostra el gràfic 6, si identifiquem l'ús del català dels homolingües en català amb un valor de 100, els que avancen cap aquesta llengua tindrien un valor de setanta-un punts, els que retrocedeixen, quaranta-set punts, i els homolingües en castellà, dinou punts.

GRÀFIC 6

Població de Catalunya de quinze anys o més. Magnituds de l'ús del català de quatre grups definits per la relació entre la llengua inicial i la d'identificació, en set àmbits socials, si valorem en el 100 % l'ús dels homolingües en català de cada àmbit (2013)

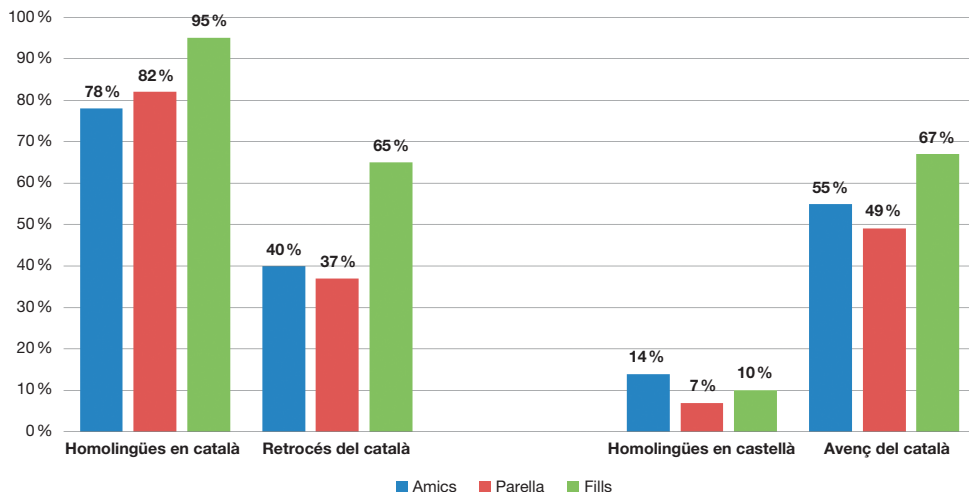
FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

4.1.3. Ús en diversos contextos

Presentem les dades dels sis contextos lingüístics esmentats en dos blocs, com hem apuntat abans: contextos més *privats* i d'altres de més *públics*.

GRÀFIC 7

Població de Catalunya de quinze anys o més. Índexs d'ús del català de quatre grups definits per la relació entre la llengua inicial i la d'identificació, amb els amics, la parella i els fills (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

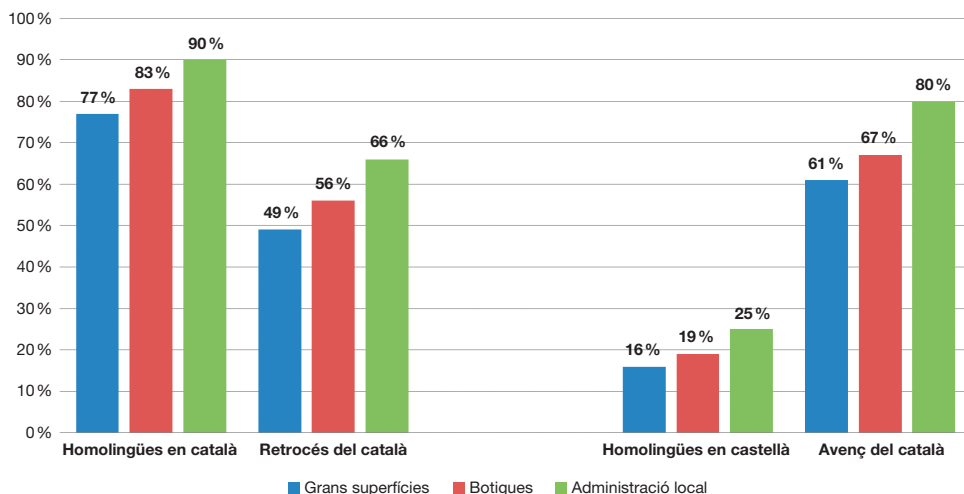
En els tres contextos privats es produeixen pautes semblants a les anteriors. Sempre són els homolingües en català qui obtenen índexs notòriament més alts. El més alt és amb els fills (95 punts), després amb la parella (82 punts) i finalment amb els amics (78 punts). Venen després els que avancen cap al català. L'índex més alt és també amb els fills (67 punts), però després tenim els amics (55 punts) i finalment la parella (49 punts). És com si l'apropament cap al català provingués més de la tria d'aquesta llengua amb els fills o l'ús del català amb les amistats, que amb la parella. Els qui s'allunyen del català, tot i això, també tenen un ús força important amb els fills, semblant al del grup anterior (65 punts), la qual cosa indica, d'una manera coherent amb altres anàlisis realitzades, la força que té per al català l'ús amb els descendents més propers. Continua la pauta de situar els amics en segon lloc (40 punts), per acabar amb la parella (37 punts). Es podria sospitar que l'aparellament (en cas que la parella tingués una altra llengua inicial) podria ser un dels factors del retrocés del català. Tindrem ocasió de comprovar-ho. Tanquen la classificació els homolingües en castellà, sempre amb valors molt baixos. Amb un rànquing diferent, tenim: la parella (7 punts), els fills (10 punts) i els amics (14 punts).

Si ho mirem des del punt de vista que hem observat abans en relació amb l'ús general del català, i assimilem a 100 l'ús dels homolingües en aquesta llengua (gràfic 6),

tenim que l'ús amb els amics s'hi assembla molt (70 punts els qui avancen cap al català, 51 els qui retrocedeixen i 18 els homolingües en castellà). No passa el mateix amb la parella, on baixa força l'ús dels que avancen cap al català (60 punts, deu menys, aproximadament) i el dels homolingües en castellà (8 punts, també deu menys). I amb els fills s'incrementa molt l'ús del català entre els qui retrocedeixen (68 punts, vint-i-un punts més), i minva, com en el cas anterior, entre els homolingües en castellà. És una altra manera de copsar els fenòmens expressats en el paràgraf anterior.

GRÀFIC 8

Població de Catalunya de quinze anys o més. Índexs d'ús del català de quatre grups definits per la relació entre la llengua inicial i la d'identificació, en grans superfícies, botigues i l'Administració local (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

En els tres contextos públics tornen a produir-se pautes semblants a les anteriors. Sempre són els homolingües en català qui obtenen índexs notòriament més alts. El més alt, a l'Administració local (90 punts), després a les botigues (83 punts) i finalment a les grans superfícies (77 punts). Venen després els que avancen cap al català, els qui s'allunyen del català i, finalment, els homolingües en castellà.

Però si ho mirem, al gràfic 6, des del punt de vista que hem observat abans, assimilant a 100 l'ús dels homolingües en català, tenim que en els tres contextos públics els tres grups tenen índexs superiors als del percentatge d'ús en general. Els més remarcables són els usos a l'Administració local, tant entre els qui avancen cap al català (89 punts, quan el percentatge d'ús en general era de 71 punts), els qui retrocedeixen (73 punts, vint-i-sis punts més) i també els homolingües en castellà (28 punts, nou més). Això indica la importància que tenen aquests contextos públics per afavorir l'ús del català entre els grups on la seva utilització és més minsa.

4.1.4. Conclusió sobre els usos del català

L'anàlisi dels usos del català per part dels homolingües en català, dels homolingües en castellà, dels que avancen cap al català i dels que s'allunyen d'aquesta llengua, ens dona diverses informacions interessants. Una d'elles ja era coneguda anteriorment, però és útil de recordar-la aquí. Es tracta de la comparació entre les magnituds dels grups que, en aquesta relació llengua inicial - llengua d'identificació, són dinàmics: el dels que avancen cap al català i el dels que se n'allunyen. El primer grup inclou el 12,1 % de la població adulta de Catalunya i el segon, el 2,4 %. Cal remarcar que el nombre dels que avancen és molt més gran que el dels que retrocedeixen, però tanmateix hi ha una minoria que retrocedeix.

Una altra informació interessant és que els que avancen cap al català augmenten el seu ús d'una manera notable, en un 43,1 %, respecte als homolingües en castellà, que són el grup del qual bàsicament provenen. Al mateix temps, en paral·lel, els que s'allunyen del català disminueixen el seu ús, en un percentatge similar, respecte als homolingües en català. Veiem així que el canvi en la identificació lingüística té una forta repercussió en l'ús.

Quan examinem l'ús amb els amics, la parella i els fills, veiem que els que s'acosten al català avancen més en l'ús amb els fills que en l'ús amb la parella, i que els que retrocedeixen, ho fan més amb la parella que amb els fills i els amics. Hi ha, doncs, una relació forta entre la tria de la llengua amb els fills i l'avenç del català quan es passa de la llengua inicial a la llengua d'identificació, probablement, perquè l'actitud que porta a la primera decisió també porta a la segona. En canvi, en la llengua amb la parella el retrocés és més gran entre els que s'allunyen del català i l'avenç menys fort entre els que s'hi acosten. Però una cosa és la llengua amb la parella i l'altra la repercussió de la llengua inicial de la parella en el manteniment o canvi lingüístic de l'enquestat. Reprendrem el tema en la fase següent de l'anàlisi.

4.2. Els factors explicatius

Una vegada vistos els usos lingüístics grupals que ens donen informacions útils per a l'anàlisi en curs, ens fixarem en la capacitat de diferents variables per explicar les dinàmiques que aquí estudiem. Les variables que tindrem en compte, per aquest ordre, són les dues següents: l'*origen geogràfic familiar* i la *llengua inicial de la parella*. La tria d'aquestes variables s'ha fet de la manera que segueix. Hem calculat el grau de correlació⁵ existent entre una variable construïda que expressa la dinàmica d'avenç i retrocés del català en l'aspecte esmentat (variable *avenç-retrocés*) i diverses variables independents que en principi podíem considerar útils, com són, a més de les dues esmentades, el *nivell d'estudis*, l'*edat* i la *regió*. El resultat ha estat que les dues variables que tenen un grau de correlació apreciable amb la variable *avenç-retrocés* són

5. Les proves estadístiques que hem emprat en aquest cas són la V de Cramer i el coeficient fi (phi).

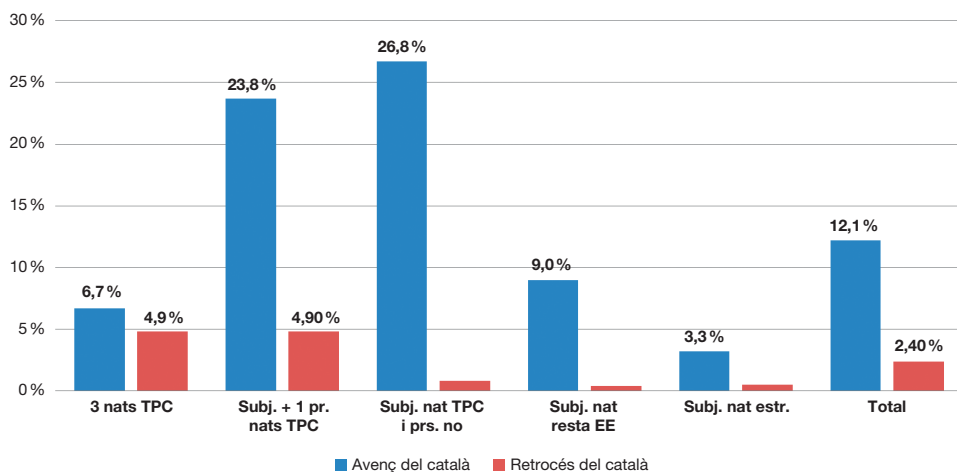
l'origen geogràfic familiar i la llengua inicial de la parella, en aquest ordre, però no les altres. Analitzem, doncs, les característiques dels processos esmentats a partir de l'encreuament d'aquestes dues variables amb la d'avenç-retrocés.

4.2.1. L'origen geogràfic familiar

En el gràfic 9 podem veure quin és el percentatge de població que avança cap al català i el que se n'allunya en cadascun dels grups definits per les categories de l'origen geogràfic familiar.⁶ S'observa clarament que les dues categories amb més avenç són les dels nats als territoris de parla catalana amb un o dos progenitors nats fora, és a dir, els fills dels que van arribar unes dècades enrere. Bàsicament, els fills dels integrants de la gran immigració peninsular dels anys seixanta del segle passat.

GRÀFIC 9

Població de Catalunya de quinze anys o més. Percentatge que canvia cap al català i percentatge que se n'allunya, quan es passa de la llengua inicial a la d'identificació, segons l'origen geogràfic familiar (2013)

Les dades que no apareixen en el gràfic no són significatives per al càlcul

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

6. Les categories de la variable són les següents:

— L'enqustat i els seus dos progenitors són nats als territoris de parla catalana (en aquest cas inclou les dades de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears i Andorra): 3 nats TPC.

— L'enqustat i un dels seus progenitors són nats als TPC; l'altre no: subj. + 1 pr. nats TPC.

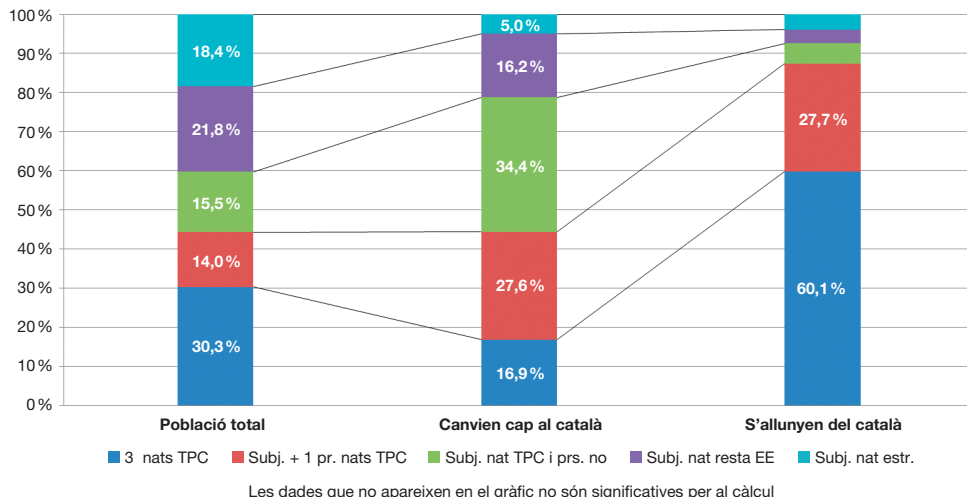
— L'enqustat és nat als TPC i els progenitors no: subj. nat TPC i prs. no.

— L'enqustat és nat a la resta de l'Estat espanyol: subj. nat resta EE.

— L'enqustat és nat fora de l'Estat espanyol i Andorra: subj. nat estr.

GRÀFIC 10

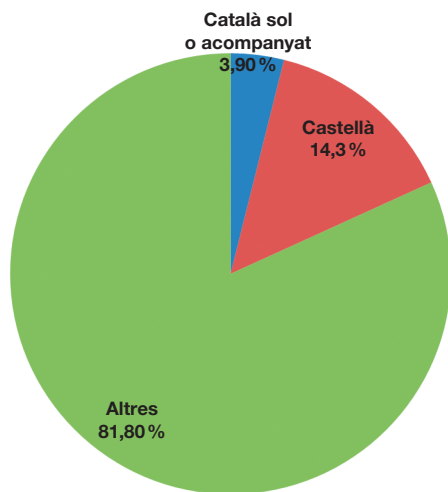
Origen geogràfic familiar de la població de Catalunya de quinze anys o més, així com dels que canvien cap al català i dels que se n'allunyen, quan es passa de la llengua inicial a la d'identificació (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

GRÀFIC 11

Llengua d'identificació de la població de Catalunya de quinze anys o més a l'estranger amb una llengua inicial diferent del català i el castellà (2013)

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

Tal com mostra el gràfic 10, aquestes dues categories engloben el 62 % de tots els que avancen cap al català; per tant, constitueixen el gruix de la població que s'acosta a

la llengua. Encara més, es tracta dels grups amb més avenç del català de tots els que s'han trobat en els encreuaments binaris efectuats amb les dues variables esmentades, com es pot veure si examinem els gràfics 9 i 12, i també com mostra el fet que, tot i constituir l'esmentat 62 % dels que avancen cap al català, només són el 29,5 % de la població adulta total (gràfic 10).

Una altra de les informacions que ens ofereix el gràfic 9 és que els nats a l'estranger tenen un percentatge d'avenç molt més baix que la resta i, tal com també es pot veure examinant els gràfics 9 i 12, constitueixen el sector de població amb menys avenç del català dels definits pels encreuaments que presentem. Un dels motius d'aquest fet és que la població nada a l'estranger correspon bàsicament a la immigració internacional produïda durant la primera dècada del present segle, i, per tant, es tracta del sector de població arribada de fora amb menys temps d'estada. Pel que fa a la meitat, aproximadament, dels nats a l'estranger que són de llengua inicial diferent del castellà, ja hem vist abans que han adoptat poc el català com a llengua d'identificació. De fet, han adoptat força més el castellà que el català en aquest aspecte, com es pot veure en el gràfic 11. Tot plegat fa que els nats a l'estranger siguin el sector amb menys avenç del català.

D'altra banda, totes les categories del gràfic 9 tenen un percentatge d'avenç del català significativament superior al percentatge de retrocés, però la dels més arrelats al territori és la que té un avenç net —avenç menys retrocés— més baix; el més baix de totes les categories trobades en els encreuaments binaris efectuats. Un dels motius d'aquest fenomen pot ser que la població més arrelada és l'única que té un percentatge molt alt de català com a llengua d'identificació (82 %) i, per tant, té menys recorregut per avançar i més recorregut per retrocedir.

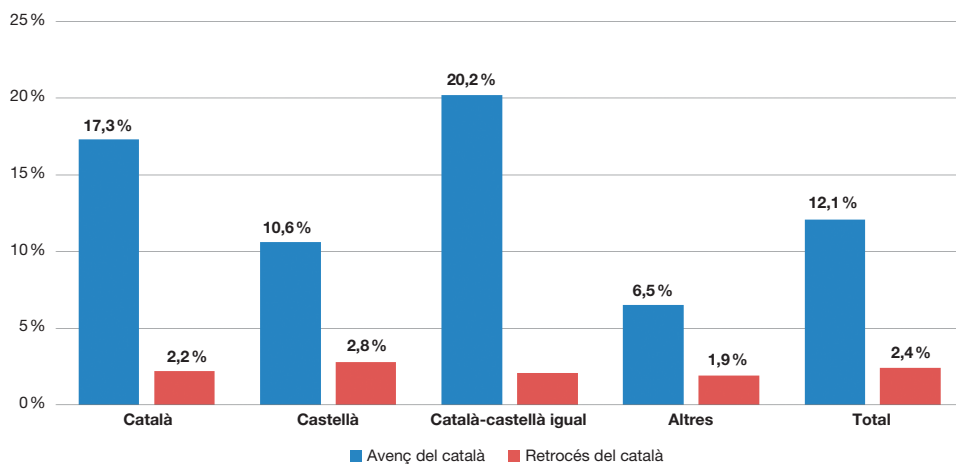
De fet, el conjunt del grup dels que s'allunyen del català està integrat, majoritàriament, en un 60,1 %, per persones que formen part del grup dels més arrelats, com es pot veure en el gràfic 10. Quines característiques tenen aquests més arrelats que s'allunyen del català? Doncs es tracta de persones que majoritàriament passen del català com a llengua inicial al *català-castellà igual* com a llengua d'identificació, és a dir, passen d'un monolingüisme inicial en català a un bilingüisme d'identificació. D'altra banda, quasi la meitat tenen una parella de llengua inicial castellana, i la major part d'aquests resideixen a la resta de l'àmbit metropolità (AM), on aquestes persones més arrelades tenen un percentatge de retrocés superior al de la resta de Catalunya, tot i que aquest percentatge és sempre reduït. Un dels motius d'aquest retrocés superior entre els més arrelats a la resta de l'AM és que es tracta de la regió amb una proporció menor d'ús del català, i, per tant, amb un paisatge lingüístic menys favorable a aquesta llengua.

4.2.2. La llengua inicial de la parella

El gràfic 12 mostra els percentatges d'avenç i de retrocés del català segons la llengua inicial de la parella.

GRÀFIC 12

Població de Catalunya de quinze anys o més amb parella. Percentatge que canvia cap al català i percentatge que se n'allunya, quan es passa de la llengua inicial a la d'identificació, segons la llengua inicial de la parella (2013)

Les dades que no apareixen en el gràfic no són significatives per al càlcul

FONT: Elaboració pròpia a partir d'EULP 2013.

S'hi veu clarament que els que més avancen són els que tenen una parella que té el català, sol o acompanyat del castellà, com a llengua inicial. La llengua inicial catalana de la parella afavoreix, per tant, que es canviï cap al català. Però cal tenir en compte que en aquest gràfic ens ocupem del conjunt de la població amb parella, de manera que el grup dels que tenen parella de llengua inicial catalana inclou tant els que tenen com a inicial d'ells el castellà com el català o altres llengües. I que els únics que poden fer que el català avanci en el sentit que hem estudiat aquí són els que no tenen el català sol com a llengua inicial. Per saber-ne més sobre la qüestió, examinem, doncs, el capteniment d'aquest darrer grup quan té una parella de llengua inicial catalana. El contingent més nombrós entre els que no tenen el català sol com a llengua inicial són, de llarg, els de llengua inicial castellana; per tant, hem calculat l'avenç del català entre els de llengua inicial castellana que tenen una parella de llengua inicial catalana. El resultat és que, en aquest grup, constituït per unes 660.000 persones, el 43 % avancen cap al català, un percentatge molt superior als avenços vistos fins ara. Aquest avenç important entre les parelles mixtes, quant a la llengua inicial, explica que entre el conjunt de la població que té el català com a llengua inicial de la seva parella hi hagi un avenç apreciable, encara que lògicament inferior.

Però què passa en el cas contrari, entre els que tenen el català com a llengua inicial i el castellà com a llengua de la parella? Es produeix un retrocés del català per part dels de llengua inicial catalana paral·lel a l'avenç que acabem de veure? Doncs sembla que no, ja que aquest grup està inclòs en la categoria llengua inicial de la parella castellà, en el gràfic 12; i en aquesta categoria, com en les altres, el percentatge de retrocés

és reduït. Per conèixer millor el tema, hem fet la mateixa operació que en el cas anterior. Hem examinat el col·lectiu dels que tenen el català com a llengua inicial i el castellà com a llengua inicial de la parella. Resulta que la proporció de retrocés del català en aquest col·lectiu és del 13 %, superior als retrocessos en els encreuaments binaris vistos fins ara, però molt inferior a l'avenç del català en el grup anterior, que és del 43 %, tal com hem vist. Sembla, doncs, que a Catalunya les parelles lingüísticament mixtes comporten molt més avenç del català que retrocés, en l'aspecte que hem analitzat aquí. Havíem trobat un resultat similar en l'estudi de la transmissió lingüística intergeneracional (Torres-Pla, 2018).

Tornant al grup dels que tenen una parella de llengua inicial castellana, en el gràfic 12 veiem que, tot i avançar menys que els que la tenen de llengua catalana, també assoleixen un percentatge de progrés apreciable, del 10,6 %. Atès que aquest grup amb parella de llengua inicial castellana és nombrós, l'esmentat 10,6 % representa una contribució considerable en nombres absoluts al grup dels que canvien al català en l'aspecte que hem estudiat aquí. En qualsevol cas, queda, doncs, ratificat que la llengua inicial de la parella és un altre factor explicatiu de la dinàmica sociolingüística que hem vist aquí.

4.2.3. Resum dels factors explicatius

L'encreuament de l'origen geogràfic familiar amb la variable sobre l'avenç i el retrocés del català ens dona diverses informacions interessants. Dues d'elles són que els fills dels arribats els anys seixanta del segle passat constitueixen el sector social on més avança el català en l'aspecte estudiat, mentre que els que tenen menys avenç són els nats a l'estranger. També hem trobat que en totes les categories de l'origen geogràfic familiar el percentatge de progrés del català és significativament superior al de retrocés, i que els que tenen menys avenç net són els més arrelats. La majoria dels que retrocedeixen formen part d'aquest grup dels més arrelats, i entre aquests més arrelats que s'allunyen del català estan sobrerrepresentats els que tenen una parella de llengua inicial castellana i els que viuen a la resta de l'AM. L'origen geogràfic familiar és una variable que ens dona força informació sobre la dinàmica estudiada, tant pel que fa a l'avenç com al retrocés de la llengua.

L'altra variable que ens dona informació sobre el tema és la llengua inicial de la parella. En aquest sentit, hem trobat que en les parelles mixtes català-castellà per llengua inicial el membre castellanoparlant avança de manera notable cap al català, mentre que el retrocés per part del membre catalanoparlant és molt menor. A Catalunya, per tant, en l'aspecte que hem estudiat aquí, les parelles mixtes lingüísticament ajuden a l'avenç del català. Entre les parelles on els dos membres són de llengua inicial castellana, l'avenç cap al català és menor, però tanmateix apreciable. De la mateixa manera que en la variable anterior, en totes les categories corresponents a la llengua inicial de la parella, el percentatge de persones que avancen cap al català és superior al dels que se n'allunyen.

5. RATIFICACIÓ DE LES HIPÒTESIS I CONCLUSIÓ

Una vegada analitzada la qüestió, examinarem si les hipòtesis han estat ratificades o no.

— Hipòtesi A. *Els qui s'apropen al català tenen un ús d'aquesta llengua superior al dels homolingües en castellà i inferior al dels homolingües en català.* Aquesta hipòtesi queda clarament ratificada en les dades presentades en els gràfics 5, 6, 7 i 8, els quals mostren que l'esmentada prelació es dona tant en el cas de l'ús general del català com pel que fa als índexs d'ús en sis contextos d'interacció, que inclouen usos privats i públics.

— Hipòtesi B. *Els qui s'apropen al català tenen un ús d'aquesta llengua superior al dels que se n'allunyen.* En general, aquesta hipòtesi queda ratificada en els resultats presentats als esmentats gràfics 5, 6, 7 i 8, però amb una excepció. És plenament vàlida des del punt de vista de l'ús general de la llengua i, també, dels usos públics analitzats. Però, pel que fa als usos privats emprats, en un d'ells —l'ús amb els fills— els índexs d'ús quasi són iguals en el cas de l'avenç i el retrocés. Aquest fet es pot explicar per les característiques específiques d'aquesta funció lingüística, que és aquella en què, en l'àmbit familiar, s'empra més el català. La tria de la llengua amb els fills constitueix un dels indicadors més potents del valor social d'una llengua en un temps i un lloc determinats, i potser per això el català s'hi manté més que en altres funcions entre els que s'allunyen de la llengua. En tot cas, la hipòtesi queda ratificada, però no al 100 %.

— Hipòtesi C. *Les variables que més informació ens donen sobre qui avança cap al català i qui se n'allunya són l'origen geogràfic familiar i la llengua inicial de la parella.* La hipòtesi queda confirmada perquè les proves estadístiques així ho han indicat i perquè hem mostrat que la capacitat d'aquestes dues variables per explicar les dinàmiques estudiades és considerable.

— Hipòtesi D. *El sector social on més avança el català en l'aspecte estudiat és el dels fills dels arribats amb la immigració peninsular produïda al voltant dels anys seixanta del segle passat.* Aquesta hipòtesi queda ratificada perquè hem vist que entre els grups determinats per les categories de les dues variables útils emprades, el que té un percentatge més alt que avança cap al català en l'aspecte estudiat és el dels nats als territoris de parla catalana amb un o dos progenitors nats fora, que corresponen als fills dels arribats a Catalunya al voltant de la dècada dels seixanta del segle passat.

— Hipòtesi E. *En tots els grups corresponents a les categories de les dues variables esmentades són més els que avancen cap al català que els que se n'allunyen.* Així ha quedat clarament de manifest en les dades que mostren els gràfics 9 i 12, les quals indiquen que hi ha un avenç net en totes les categories, encara que la magnitud d'aquest avenç sigui molt desigual.

En general, l'anàlisi del grup dels que adopten el català i del grup dels que se n'allunyen, des del punt de vista de la comparació entre la llengua inicial i la d'identificació, mostra que es produeix un avenç apreciable de la llengua, però també un cert retrocés, de magnitud més reduïda. Bàsicament, el gruix dels que avancen són els fills dels arribats dècades enrere, la qual cosa verifica que el procés de canvi demolingüístic que

comença amb l'arribada a Catalunya s'estén al llarg de més d'una generació. La magnitud de l'avenç és un indicador de la capacitat d'atracció que té el català en aquest territori. Entre la petita minoria que retrocedeix, la majoria formen part del grup dels més arrelats, els nascuts ells i els seus progenitors als territoris de parla catalana. També hem verificat que les parelles mixtes lingüísticament contribueixen més a l'avenç del català que no al seu retrocés. La configuració demolingüística de Catalunya es troba sotmesa a una transformació contínua, amb tendències contraposades, i el procés de canvi que hem estudiat en aquest article és un dels motors d'aquesta transformació.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- FABÀ, Albert (2011). «Les llengües a Catalunya». A: GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008: anàlisi* [en línia]. Vol. I: *Les llengües a Catalunya: coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, p. 63-81. <<https://llengua.gencat.cat/permalink/2e24ce66-5384-11e4-8f3f-000c29cdf219>> [Consulta: abril 2019].
- FABÀ, Albert; LÓPEZ, Pilar; ROMAGOSA, Mercè (2003). «Ofercat: indicadors de l'oferta de català. Un instrument al servei de la planificació lingüística». *Noves SL* [en línia] (estiu). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. <<http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm03estiu/roma.pdf>> [Consulta: abril 2019].
- FARRÉ, Mireia; NAVARRO, Montse; ROVIRA, Cristina (2018). «Capítol 2. El context demogràfic de l'evolució sociolingüística de Catalunya» [en línia]. A: GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Vol. 1: *Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 23. Dades i Estudis), p. 35-57. <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxius/23_EULP_Catalunya_2013-vol.1.pdf> [Consulta: abril 2019].
- GENERALITAT DE CATALUNYA. DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA (2018). *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013* [en línia]. Vol. 1: *Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 23. Dades i Estudis) <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxius/23_EULP_Catalunya_2013-vol.1.pdf> [Consulta: abril 2019].
- ROSSELLÓ, Carles de (2018). «Capítol 4. Llengua inicial, llengua d'identificació i llengua habitual» [en línia]. A: DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Vol. 1: *Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 23. Dades i Estudis), p. 82-98. <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxius/23_EULP_Catalunya_2013-vol.1.pdf> [Consulta: abril 2019].

- TORRES, Joaquim (coord.) [et al.] (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística. (Estudis; 8)
- TORRES-PLA, Joaquim (2009). «La situació demolingüística als territoris de llengua catalana». *Simposi Internacional sobre el Català al segle xx: Balanç de la situació i perspectives de futur* (octubre 2007). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 11-36.
- (2018). «Capítol 5. La transmissió lingüística intergeneracional» [en línia]. A: DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics de la població a Catalunya 2013*. Vol. 1: *Coneixements, usos, transmissió i actituds lingüístics*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. (Biblioteca Tècnica de Política Lingüística; 23. Dades i Estudis), p. 98-122. <http://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/23_EULP_Catalunya_2013-vol.1.pdf> [Consulta: abril 2019].
- VILA I MORENO, F. Xavier (2009). «La pregunta sobre la llengua habitual en les enquestes d'ús lingüístic 2003-2004: dubtes sobre la seva validesa». A: VILA I MORENO, F. Xavier (dir.). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Xarxa CRUSCAT; 5), p. 41-52.